

Doğal Peyzajların Turizm Açısından Ekonomiye Katkıları: Bursa Sadağı Kanyonu Tabiat Parkı

Nurhan KOÇAN^{1*}, Ferda Nur BUDAK ÇETİN²

¹ Bartın Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Bartın

² Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bartın

*¹ nkocan@bartin.edu.tr, ² ferda.nur.budak@gmail.com

(Geliş/Received: 07/03/2022;

Kabul/Accepted: 13/09/2022)

Öz: Dünyada turizm faaliyetleri, sosyal ve ekonomik şartlara bağlı olarak turistlerin istek ve ihtiyaçları doğrultusunda zamanla değişmekte ve çeşitlenmektedir. Önceleri kıyı alanlarında yoğunlaşan turizm faaliyetleri günümüzde dağlar, kırsal alanlar, jeomorfolojik özellikleri bulunan alanlar gibi diğer doğal alanlara dönüş yaşamış ve bu alanlarda alternatif faaliyetler ve faaliyet alanları gelişmeye başlamıştır. Kanyonlar jeomorfolojik yapıdaki görsel güzellikleri ile turistleri çekerken, kanyon çevresi ve kanyon içerisinde yapılan aktivitelerden elde edilen gelirler bölge ve ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Turizm açısından kanyonların önemli bir çekim gücüne sahip olması, kanyonların bu bağlamda ekonomik katkı potansiyelinin dünya örnekleriyle vurgulanması ve Bursa Sadağı Kanyonu özelinde turizmin ekonomik katkısının ortaya konulması amacıyla anket yöntemi uygulanmıştır. Bu amaçla çalışmada ziyaretçi ve yerli halkın turizme bakışları anket yöntemiyle araştırılmıştır. Çalışmada yerel halktan 50 kişi ve ziyaretçilerden 100 kişi olmak üzere rastgele seçilen toplam 150 kişiyle yüz yüze görüşülmüştür. Veriler SPSS 21.0 programında değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirilerek Bursa Sadağı Kanyonu ve çevresinin turizme ekonomik katkısının artırılmasına yönelik öneriler getirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kanyon turizmi, doğal peyzaj, turizm, Sadağı Kanyonu, Bursa.

Contributions of Natural Landscape to The Economy in Terms of Tourism: Bursa Sadagi Canyon Nature Park

Abstract: All over the world, tourism activities change and diversify over time in line with the demands and needs of tourists, depending on social and economic conditions. Tourism activities, which were concentrated in coastal areas, have now returned to other natural areas such as mountains, rural areas, areas with geomorphological features, and alternative tourism activities and activity areas have started to develop in the areas. While the canyons attract tourists with their visual beauties of geomorphological structure, the income obtained from the activities around the canyon contributes to the economy of region and country. The survey method was applied in order to have an important attraction for the canyons in terms of tourism, to emphasize the economic contribution potential of the canyons in this context with world examples and to reveal the economic contribution of tourism in Bursa Sadagi Canyon Nature Park. In the study, the views of visitors and local people towards tourism were investigated by survey method. In the study, a total of 150 people randomly selected, 50 people from the local people and 100 people from the visitors, were interviewed face to face. The data were evaluated in the SPSS 21.0 program. The data were evaluated in the SPSS 21.0 program. By evaluating the findings, suggestions were made to increase the economic contribution of Bursa Sadagi Canyon and its surroundings to tourism.

Keywords: Canyon tourism, natural landscape, tourism, Sadagi Canyon, Bursa.

1. Giriş

Turizm sektörünün doğayı koruma, mekânsal ve ekonomik gelişime aracılık etmesi gibi faydalarının yanı sıra kıyılarda artan çevre baskısını aza indirmek, turizm faaliyetlerini bütün yılı kapsayacak şekilde uzatmak ve turizmin ekonomik katkısını geniş alanlara yayarak sürdürülebilir bir kalkınma modeli oluşturmak gibi faydaları da bulunmaktadır [1]. Bu kapsamda ortaya çıkan ekoturizm yaklaşımı yerel kültürün bütünlüğüne saygı duyan ve ekosistemin korunmasına yardımcı olan bir seyahat deneyimidir [2]. Doğal peyzajlar kapsamında kanyonlar Dünya'da ve Türkiye'de birçok turiste ev sahipliği yapmaktadır.

Doğal peyzaj, oluşumunda insan etkisinin yer almadığı, tamamen doğanın zaman kavramı temelinde farklı etkenlerle birleşmesi sonucu şekillenen alanlardır. Doğal peyzajı oluşturan unsurlar; biçim, özellik, doku ve renk

* Sorumlu yazar: nkocan@bartin.edu.tr. Yazarların ORCID Numarası: ¹ 0000-0001-9433-7007, ² 0000-0001-5025-9262

bakımından sürekli bir değişim ve olgunluk halindedir [3]. Arazi, toprak, iklim, su, bitki örtüsü ve hayvan toplulukları, doğal peyzajda ekolojik olarak bir bütünlük oluşturur [4]. İnsan başta olmak üzere, bütün canlıların varlığını korumada, yaşantısını sürdürmede çok önemli rolü olan doğal peyzaj, bir materyal kaynağıdır [5].

Ülkemizde ve Dünya’da doğal alanlar insanların gezip görmek istedikleri alanlardır. Bu alanların gidilip görülmesi, gezilmesi turizmi ve bununla bağlantılı olarak ekonomiyi canlı tutmaktadır. Turistlerin gittikleri bölgedeki tesiste yemek yemesi, bir hediye veya yerel ürün satın alması, ticari işletmelerin kendi aralarında yaptıkları harcamalar ve sektörde istihdam edilen ya da turizmden kazanç sağlayan kişiler tarafından yapılan harcamalar turizm geliri sağlamaktadır. Ülkemizde ve dünyada bu tür alanlarda kafe, restoran, gözlem evi, çeşitli müzeler, yöresel etkinlik alanı, macera alanları, seyir terasları, trekking rotaları, balon turları, paraşüt atlayışı, kamp alanları gibi etkinliklerin yapıldığı bilinmektedir.

Boş zaman kavramının günümüzde yaygınlaşması ve uygulanması, eğlence aktiviteleri olarak yeni yaşam tarzları yaratmıştır. Bu yaşam tarzlarını etkileyen rekreasyon faaliyetleri; aktivite türleri ve aktiviteye dahil olan kişiler açısından sürekli olarak zenginleştirilmektedir [6]. Mclean ve arkadaşları [7] turizm sektörünün karşılayacağı talepler açısından rekreasyonel faaliyetlerin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu faaliyetler doğa ile uyumlu bir şekilde geliştirildiğinde ve çeşitli etkinliklerle organize edildiğinde olumlu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Turistik faaliyetlerden elde edilen gelirler bölge insanına ekonomik yarar sağlamakta, işsizliği önlemekte ve turizm belli başlı noktalarda değil ülkenin pekçok yerine dağılarak kullanım yoğunluğu ve gelirin eşit dağıtılmasını sağlamaktadır. İbret ve Cansız [8] çalışmalarında doğal peyzajların ekoturizm açısından tanıtımının yapılması ve yatırımlarla desteklenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Belirli bir bölgede yaşayan insanlar geçim kaynaklarını turizm sektöründen sağlamaya yönelirse, yerel ürün ve aktiviteler turistlerin ilgisini çekecek ve bölgede turizm sezonu dört mevsime çıkabilecektir [9; 10].

Kanyon; derin, dar vadiler veya suyun da şekillendirmiş olduğu dik yamaçlı uçurumlar şeklindeki coğrafi oluşumlardır [34]. Goudie [35] kanyonların yüzlerce metre derinlikte olabileceğini, yükselen bir kara kütlesine karşı bir nehrin kesilmesinden, bir kanalın dirençli kaya üzerine bindirilmesinden, bir manzara boyunca sel sularının patlamasından kaynaklanabileceğini ifade etmiştir. Kanyonlar akan sulardan oluşur. Uzun, derin, nispeten dar, dik kenarlı bir vadi sunarlar. Genellikle ana kayayı keserek vadi duvarları boyunca sarp kayalıklar oluştururlar. Dağlık bölgeler için tipiktirler, ancak aynı zamanda yüksek rakımlı platoları keserken de bulunurlar Akarsu erozyonunun ayrışmayı önemli ölçüde geride bıraktığı yerlerde meydana gelirler. Kanyonlardaki akarsular sıklıkla anakaya kanallarından akar [36].

1.1. Dünya’da ve Türkiye’de Bulunan Önemli Kanyonlar

Dünya’da ve Türkiye’de çok sayıda kanyon bulunmaktadır. Son yıllarda bu kanyonların turizm ve rekreasyon açısından önemleri artmıştır. Bu alanlarda kamp, fotoğraf çekme, yürüyüş, doğayı seyretme, rafting, zipline gibi çeşitli aktiviteler yapılabilmektedir. Antilop Kanyonu, Amerika Birleşik Devletleri’nin güneybatısındaki en çok ziyaret edilen ve en çok fotoğrafı çekilen kanyondur (Şekil 1) [11]. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki bir başka kanyon Büyük Kanyon’dur. Bu kanyon, dünyanın en ünlü ve ziyaret edilen kanyonlarından biridir (Şekil 2) [8]. Wulingyuan Kanyonu, Çin’in güneydoğusundaki Hunan eyaletinde nadir kaya ormanları ve kaya oluşumlarının yanı sıra el değmemiş doğal güzelliğiyle dikkat çeken bir alandır (Şekil 3) [12]. Büyük Verdon Kanyonu Güney Fransa’da Alpes-de-Haute-Provence Departmanı’nda bulunan bir vadidir. Yaklaşık 21 km uzunluğunda ve 700 metre derinliğindeki vadi Avrupa’nın en büyük kanyonu olarak kabul edilmektedir (Şekil 4) [13]. Bu kanyonların ve benzerlerinin tüm yıl ziyaretçileri bulunmaktadır. Bu alanlar turistleri çeken alanlar olarak buldukları bölgeye ve ülkelerine ekonomik kazanç sağlamaktadır.

Şekil 1. Antilop Kanyonu, ABD[11]

Şekil 2. Büyük Kanyon'dan farklı bir görünüm [14].

Şekil 3. Wulingyuan Kanyonu cam köprü [15].

Şekil 4. Büyük Verdon Kanyonundan görünüm [16].

Tablo 1. Dünya'daki bazı önemli kanyonlar ve kanyonlarda yapılabilen etkinlikler.

	Özellikler	Yapılan Etkinlikler
Antilop Kanyonu	Erozyon sonrası oluşmuştur.	Fotoğraf çekimi, yürüyüş
Büyük Kanyon	Kolorado Irmağı'nın milyonlarca yıl aşındırması sonucu oluşmuştur.	Kanyoning, trekking, rafting manzara seyretme, fotoğraf çekimi
Wulingyuan Kanyonu	3000i aşan kum taşlarından oluşuyor.	Gözlem, trekking, fotoğraf çekimi
Verdon Vadisi	Verdon Nehri'nin aşındırması ile oluşur.	Kaya tırmanışı, doğa yürüyüşü, kano

Tablo 1'de örnek olarak verilen kanyonlarda; giriş ücreti, gözlem araçlarını kullanma, çeşitli rekreasyon aktivitelerini deneyimleme ve kiralama ücretleri alınarak ekonomik bir gelir elde edilmektedir. Valla kanyonu, Kastamonu ili Pınarbaşı ilçesi Küre Dağları Millî Parkı içinde yer alır. Kanyon 800 m derinliği ile dünyanın en derin 2. kanyonudur (Şekil 5) [17]. Köprülü Kanyon 1973 yılında Milli Park olmuştur ve bu alan 36.614 ha

büyüklüğündedir (Şekil 6) [18]. Ihlara Vadisi, Aksaray ili, Güzelyurt ilçesinde yer almaktadır. Vadi, dünya çapında, insanların içinde yaşadığı en büyük kanyon özelliğini taşımaktadır (Şekil 7) [19]. Uşak Ulubey Kanyonu granit ve kum taşı gibi sert kayalıklar içeren zeminin, hava akımı ve erozyon etkisiyle aşınması sonucunda oluşmuştur [24]. Ulubey Kanyonu, 75 km uzunluğuyla dünyanın ikinci büyük kanyonu olup, ABD Arizona'daki Büyük Kanyon'dan sonra gelmektedir (Şekil 8) [25]. Karabük-Yenice yolu üzerinde bulunan Şeker Kanyonu doğa sporları açısından elverişlidir. Kanyon 100 m yükseklikten başlayarak 250 m yüksekliğe kadar ulaşmaktadır (Şekil 9) [26]. Göksu Kanyonu Orta Toros Dağları'ndan doğan Göksu Nehri etkisinde oluşmuştur. Bu nehir 260 km uzunluğa sahiptir. Kanyon rafting ve kano severlerin uğrak noktasıdır (Şekil 10) [27].

Şekil 5. Valla Kanyonu, Kastamonu şelale [20].

Şekil 6. Köprülü Kanyon, Antalya köprü görünüşü [21].

Şekil 7. Ihlara Vadisi, Aksaray [19].

Şekil 8. Ulubey Kanyonu, Uşak.

Şekil 9. Şeker Kanyonu Karabük [22].

Şekil 10. Göksu Kanyonu Mersin [23].

Tablo 2. Türkiye’deki önemli kanyonlar ve kanyonlarda yapılabilen etkinlikler.

	Özellikler	Yapılan Etkinlikler
Valla Kanyonu	Küre dağlarını oluşturan kireçtaşı katmanlarını akarsuların aşındırması sonucu oluşmuştur.	Doğa yürüyüşü, Kanyoning, Rafting, Fotoğraf çekimi, Manzara seyretme, Yaban hayatı izleme
Köprülü Kanyon	Akarsuyun aşındırması sonucu oluşmuştur.	Rafting, Trekking, Fotoğraf çekimi
Ihlara Vadisi	Melendiz Çayı’nın binlerce yıllık aşındırması sonucunda oluşmuştur.	Kültürel gezi, Doğa yürüyüşü, Fotoğraf çekimi
Ulubey Kanyonu	Hava akımı ve erozyon etkisiyle aşınma sonucunda oluşmuştur.	Manzara seyretme, Fotoğraf çekimi, Kayalara tırmanış
Şeker Kanyonu	Akarsuların aşındırması sonucu oluşmuştur.	Kanyoning, Doğa yürüyüşü, Bisiklet turu, Çadırli kamp, Rafting, Kaya tırmanışı, Dağcılık, Fotoğraf çekimi
Göksu Kanyonu	Göksu nehrinin taşıdığı sedimentler sonucunda oluşmuştur.	Rafting, Kano, Fotoğraf çekimi

2. Materyal-Yöntem

2.1. Materyal

Sadağı Kanyonu Bursa’nın 55 km güneybatısında Orhaneli ilçesinin Sadağı köyünde bulunmaktadır. Kanyon 12 km uzunluğundadır ve 4.360 dekarlık bir alanı kaplamaktadır. Sadağı Kanyonu İznik Sansarak Kanyonundan sonra Bursa’nın ikinci büyük kanyonudur.

Marmara bölgesinde bulunan Bursa ili, kuzeyde Yalova ve Marmara Denizi, kuzeydoğuda Kocaeli ve Sakarya, doğuda Bilecik, güneyde Kütahya ve batıda Balıkesir illeri ile komşu konumdadır. Sadağı Kanyonu Bursa ili Orhaneli ilçesine bağlıdır. İlçenin 6 km batısında bulunan Sadağ köyü ve 9 km güneydoğusunda bulunan Ağaşehirar köyü termal sıcak sulara en yakın yerleşim yerleridir (Şekil 11) [29].

yapmayan kesim ise sebze üretmektedir. Bölge toprağının demir içeriği yüksektir bu nedenle demiri seven bitkiler için elverişlidir. Tarıma ek olarak büyük ve küçükbaş hayvancılık ilçenin gelir kaynakları arasında yer alır [29].

2.2. Yöntem

Çalışmada anket formu oluşturulmuş bu anket formlarını uygulamak için alan ziyaret edilip yerinde gözlem yapılmıştır. Anket soruları benzer çalışmalarda sorulan sorular ile çalışmanın amacına göre ulaşılmak istenen bilgilere yönelik olarak hazırlanmıştır. Alanda yüzyüze ve rastgele seçim yöntemiyle, yerel halk ve ziyaretçilere bu anket uygulanmış ve alana ait bilgiler toplanmıştır. Anket yerel halk ve ziyaretçiler olmak üzere toplam 150 kişi ile yapılmıştır. Yerel halka yapılan ankette 19 soru ve ziyaretçilere yapılan ankette 18 soru bulunmaktadır. Anket Sadağ Köyü sakinlerine uygulanmıştır. Hem yerel halkın hem de ziyaretçilerin görüşlerini ayrı ayrı belirlemek amacıyla iki gruba anket soruları yöneltilmiştir. Sorularla Sadağ Kanyonu'nun turizm potansiyeli, yerel halkın turizme bakış açısı, alanın tanınırlığı, insanların bu alanı neden ziyaret ettikleri ve alandaki turizm faaliyetlerinin ekonomiye katkısının olup olmadığını öğrenmek amaçlanmıştır. Derinöz [37] çalışmasında benzer bir tekniği uygulamıştır. Anketler SPSS 21.0 programında değerlendirilmiştir. Ayrıca Bursa İl Turizm Müdürlüğü, Bursa İl Tarım ve Orman Müdürlüğü kuruluşları ziyaret edilip alanla ilgili bilgi ve kaynak alınmıştır. Anketlerin uygulanması aşamasında örneklem büyüklüğünü belirlerken aşağıdaki formül kullanılmıştır.

$$n \geq \frac{Z^2 \times N \times p \times q}{N \times D^2 + Z^2 \times p \times q}$$

n: Örneklem büyüklüğü.

Z: Güven katsayısını (0,95'lik güven düzeyi için Z=1,96).

N: Ana kütle büyüklüğü (Çalışma alanı nüfusu)

p: İstenen özelliğin ana kütlede bulunma oranı (Ölçülmek istenen örnek büyüklüğünün başlangıçta ana kütlede bulunma oranı bilinmediğinden ve bu konuda ön bir araştırma yapılmadığından p ve q değerleri birbirine eşit (0,5) yani %50 alınarak en yüksek tahmini değere ulaşılmaktadır).

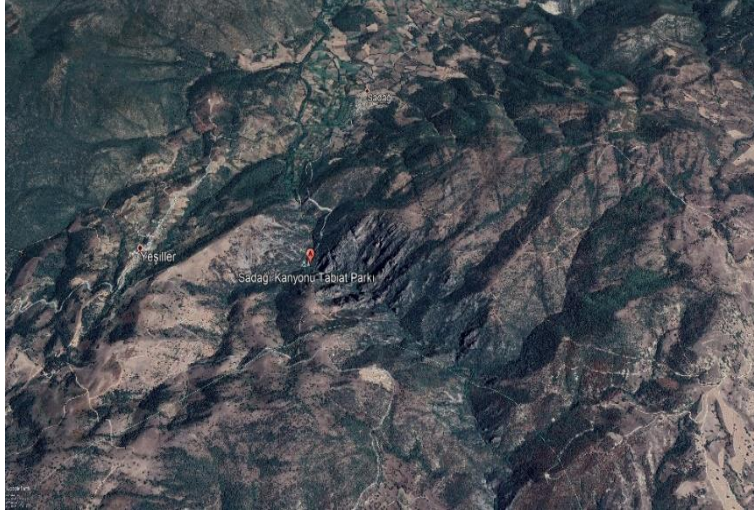
q: Ölçülmek istenen büyüklüğün ana kütlede bulunmama oranı (1-p=0,5).

D: Kabul edilen örnek hatasını göstermektedir (%10) [28].

Formül kullanılarak yerel halk ile yapılacak olan anket sayısı 49, ziyaretçiler ile yapılacak anket sayısı ise 95 olarak hesaplanmıştır. Yerel halk ile 50, ziyaretçiler ile 100 adet anket yapılarak toplam anket sayısı 150'ye tamamlanmıştır.

3. Bulgular

Sadağ Kanyonu sahip olduğu doğal güzellikleri, jeolojik yapısı, su kaynakları ve bitki çeşitliliği açısından yerli ve yabancı turist çekmektedir. Kanyon, Sadağ köyünün büyük bir kısmını kaplamaktadır (Şekil 13). Kanyondaki kayalık duvarlar üzerinde tarihi dönemlerden kalma insan ve hayvan figürleri bulunmaktadır. Bu nedenle alanın tarihi ve kültürel değeri oldukça yüksektir. Kanyon içerisinde bulunan şifalı sular kaplıcaya çevrilerek ziyaretçilere sunulmuştur. Alanda 32 adet 75 m²lik apart dairelerden oluşan bir termal otel bulunmaktadır. Kanyona şifalı sular için gelenler fazladır. Sadağ kanyonunda yürüyüş, kamp, fotoğraf çekme, doğayı seyretme ve mesire alanında etkinlikler yapılmaktadır. Ziyaretçiler kanyona giriş için düşük bir ücret ödemektedir. Kanyonda bulunan kafede yeme-içme olanağı bulunmaktadır (Şekil 14). Gelen ziyaretçiler yerel halkın üretimi olan yöresel lezzetlerin tadına bakıp satın alabilmektedir. Kanyon içinde görevli olanlar ve otel içinde çalışanlar düşünüldüğünde çalışanların büyük kısmını yerel halk oluşturmaktadır. Dolayısıyla kanyon yerel halka istihdam sağlamaktadır. Alan içerisinde kır evi (Şekil 15), seyir terası (Şekil 16), WC, lavabo (Şekil 17) ve çöp toplama alanı (Şekil 18) bulunmaktadır. Kanyon girişinde seyir ve gözlem alanı ziyaretçiler için ilgi çekicidir. Fakat çıkması oldukça zordur ve yapısal olarak ergonomik değildir.

Şekil 13. Sadağı Kanyonu Google Earth Görüntüsü

Şekil 14. Sadağı Kanyonu kafe-restoran

Şekil 15. Özel misafirler için kır evi

Şekil 16. Kanyon seyir alanı

Şekil 17. Kanyon girişinde bulunan WC, lavabo

Şekil 18. Kanyon girişinde bulunan çöp toplama alanı.

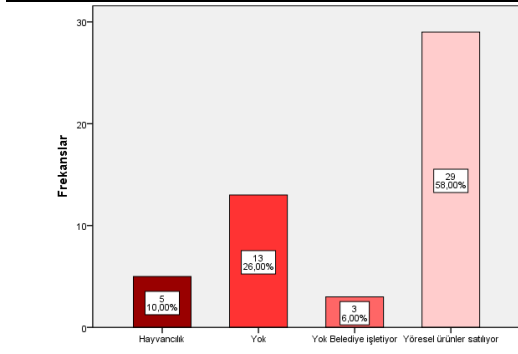
3.3. Anket Bulguları

3.3.1. Yerel Halk Anket Bulguları

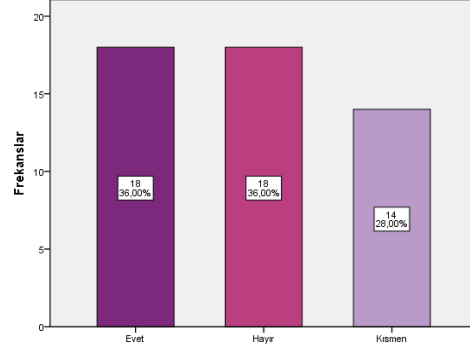
Yerel halka 19 soruluk bir anket yapılmıştır. Bu sorulardan 10 tanesi açık uçlu sorudur.

Tablo 3. Yerel halk anket bulguları.

Yerel Halk Yaş Durum Analizi	Yerel Halk Cinsiyet Analizi																														
<p>Alanda yaşayan kişilerin genç veya yaşlı olduğunu ve işgücünü belirlemek amaçlanmıştır. Alanda 36-45 yaş grubu kişilerin çoğunlukta olduğu görülmüştür.</p> <table border="1"><caption>1.Yaş grubunuz?</caption><thead><tr><th>Yaş Grubu</th><th>Frekans</th><th>Oran (%)</th></tr></thead><tbody><tr><td>18-25</td><td>6</td><td>12,00%</td></tr><tr><td>26-35</td><td>4</td><td>8,00%</td></tr><tr><td>36-45</td><td>18</td><td>36,00%</td></tr><tr><td>46-55</td><td>6</td><td>12,00%</td></tr><tr><td>56-65</td><td>11</td><td>22,00%</td></tr><tr><td>66 ve üstü</td><td>5</td><td>10,00%</td></tr></tbody></table>	Yaş Grubu	Frekans	Oran (%)	18-25	6	12,00%	26-35	4	8,00%	36-45	18	36,00%	46-55	6	12,00%	56-65	11	22,00%	66 ve üstü	5	10,00%	<p>Cinsiyet durumuna göre alandaki işgücünü belirlemek amaçlanmıştır. Alanda erkek nüfusunun daha çok olduğu görülmüştür.</p> <table border="1"><caption>2.Cinsiyetiniz?</caption><thead><tr><th>Cinsiyet</th><th>Frekans</th><th>Oran (%)</th></tr></thead><tbody><tr><td>Kadın</td><td>19</td><td>38,00%</td></tr><tr><td>Erkek</td><td>31</td><td>62,00%</td></tr></tbody></table>	Cinsiyet	Frekans	Oran (%)	Kadın	19	38,00%	Erkek	31	62,00%
Yaş Grubu	Frekans	Oran (%)																													
18-25	6	12,00%																													
26-35	4	8,00%																													
36-45	18	36,00%																													
46-55	6	12,00%																													
56-65	11	22,00%																													
66 ve üstü	5	10,00%																													
Cinsiyet	Frekans	Oran (%)																													
Kadın	19	38,00%																													
Erkek	31	62,00%																													
<p>Yerel Halk Eğitim Durumu Analizi Halkın eğitim düzeyi ile turizme yönelik bilgilendirme ve eğitimleri alabilme düzeylerini belirlemek amaçlanmıştır. Halkın çoğunluğunun ilköğretim ve lise eğitim düzeyindedir.</p>	<p>Yerel Halk Doğum Yeri Analizi Köye dışardan göç olup olmadığını tespit etmek amaçlanmıştır. Yerel halkın çoğunluğu o köy ve ilçede doğmuştur ve sonradan köye yerleşim için gelen olmamıştır.</p>																														

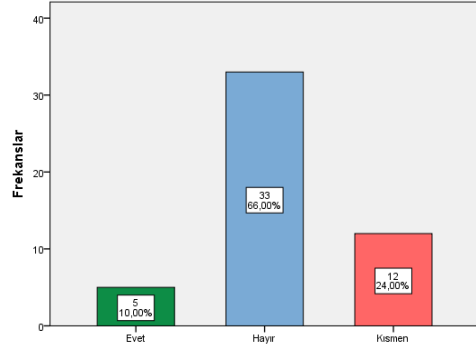

sağlayamayan ve turistlerin çevreyi kirlettiğini düşünen kesimdir. Kısmen cevabı verenler turizmin sezonluk olduğunu düşünen kişilerdir.

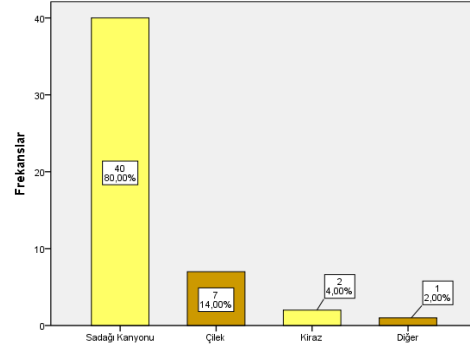
Turizm Etkinliklerinin Köye Olumlu/Olumsuz Etkisinin Varlığı Analizi

Yerel halkın çoğunluğu mevcut turizm etkinliklerinin kanyon ve çevresine olumsuz etkisi olmadığını düşünmektedir.

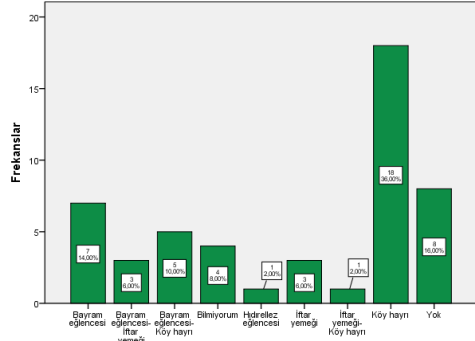
Köye Özgü En Önemli Değerin Ne Olduğu Analizi

Alan için turistik marka olabilecek ürünleri tespit etmek amaçlanmıştır. Yerel halka köylerine özgü en önemli değer olarak Sadağı kanyonu, çilek ve kiraz cevapları vermiştir.

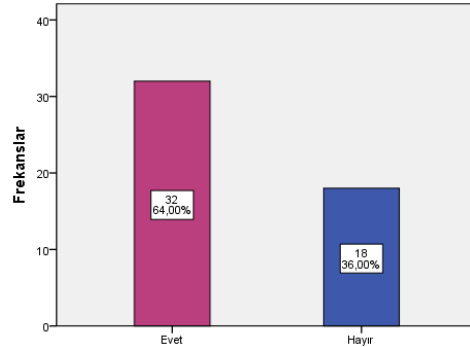
Köydeki Geleneksel Faaliyetler Analizi

Geleneksel faaliyetlerin turistik aktivite olabileceğini belirlemek amaçlanmıştır. Yerel halkın çoğunluğu geleneksel faaliyet olarak “köy hayrı” cevabını vermiştir. Köy hayrı köyde her yıl düzenlenen, bütün köyün ve misafirlerin bir araya toplandıkları, öncesinde dualar okunan ve dua sonrasında yemekler yenilen bir etkinliktir.

Yerel Halkın Sit Kavramını Biliyor Olma Durumu Analizi

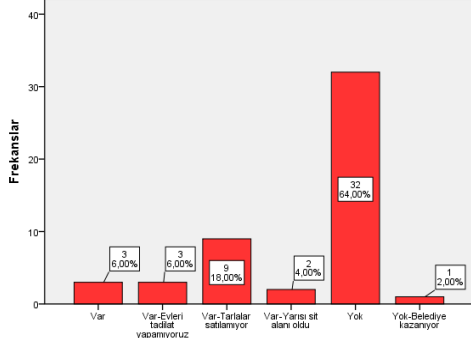
Yerel halkın doğal alan ve kaynaklara bakış açısını ölçmek amaçlanmıştır. Yerel halkın büyük çoğunluğu sit kavramını bilmektedir.

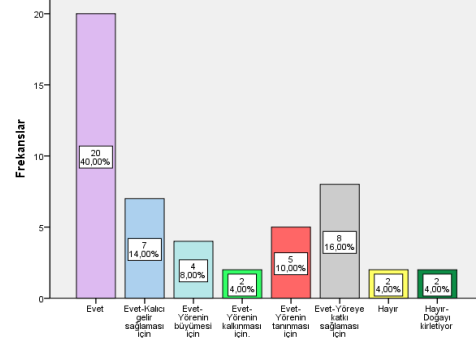
Yerel Halkın Sitden Etkilenme Durumu Analizi

Yerel Halkın Turist Gelmesini İsteme Durumu Analizi

Halkın sit kavramına bakışını tespit etmek amaçlanmıştır. Yerel halkın çoğunluğu sitden etkilenen arazisi olmadığını söylemiştir. Bir kısım ise sit nedeniyle tarlaların satılmadığını beyan etmiştir.

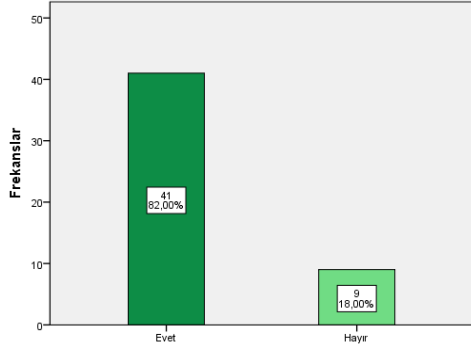

Yerel halkın çoğunluğu köye daha fazla turist gelmesini istemektedir. Halk turizmin yöreye gelir sağlaması ve yörenin kalkınması için evet cevabını vermiştir. % 3.33'lük kısım ise turistlerin doğayı kirlettikleri düşüncesiyle hayır cevabını vermiştir.

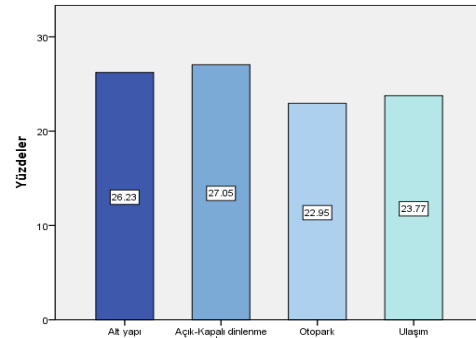
Yerel Halkın Kanyon Restorasyonundan Haberdar Olma Durumu Analizi

Yerel halkın çoğunluğu kanyonun restore edildiğinden haberdardır. Kanyon boyunca aşıp köprüler restore edilmiş, kameriyeler, satış tezgâhları, kafe-restoran yapılmıştır.

Alanın Sorun ve Eksiklikleri Analizi

Yerel halkın çoğunluğu kanyonla ilgili ulaşım, açık-kapalı dinlenme alanı, otopark kafe, WC, güvenlik, tanıtım ve rehber eksikliği ifade etmişlerdir.

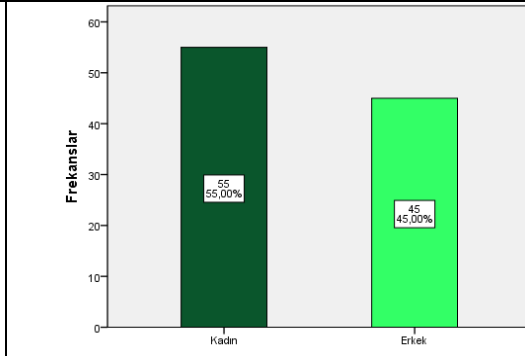
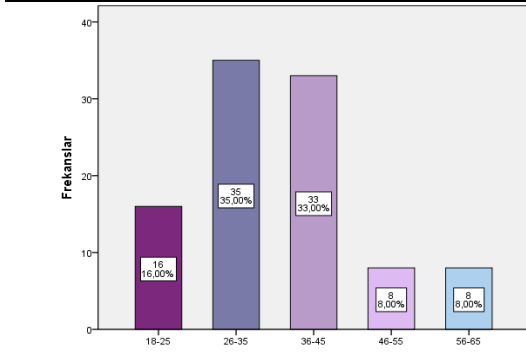

3.3.2. Ziyaretçi Anket Bulguları

Ziyaretçilere toplamda 18 soruluk bir anket yapılmıştır. Bu sorulardan 4 tanesi açık uçlu sorudur.

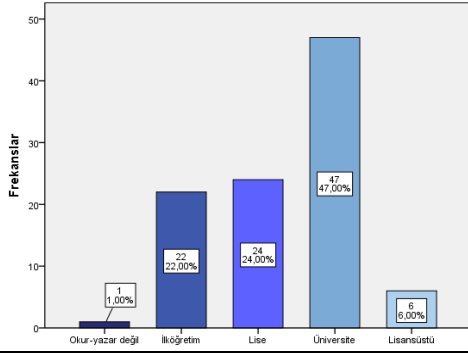
Tablo 4. Ziyaretçi anket bulguları.

Ziyaretçi Yaş Durumu Analizi	Ziyaretçilerin Cinsiyet Analizi
Alana gelen ziyaretçilerin yaş dağılımını belirleyerek öneri aktivite ve alanları belirlemek amaçlanmıştır. Ziyaretçilerin yaş grupları çoğunlukla 26 ile 45 yaş arasındır. %16'sı 18-25 yaş grubu, %8'i 46-55 ve 56-65 yaş gruplarındadır.	Alana gelen ziyaretçilerin cinsiyet dağılımını belirleyerek öneri aktivite ve alanları belirlemek amaçlanmıştır. Ziyaretçilerin %55'i kadın ve %45'i erkektir.

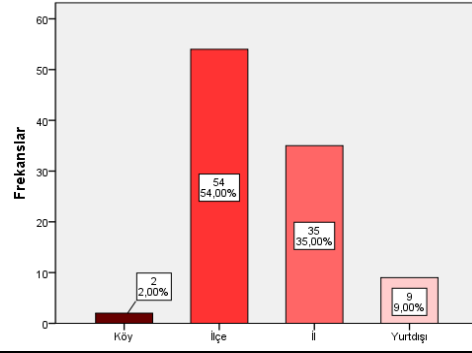
Ziyaretçi Eğitim Durumu Analizi

Ziyaretçilerin çoğunluğu üniversite mezundur. %24'ü lise, %22'si ilköğretim mezundur. Eğitim seviyesi yükseldikçe doğal alanlara olan talep ve bilinç artmaktadır.

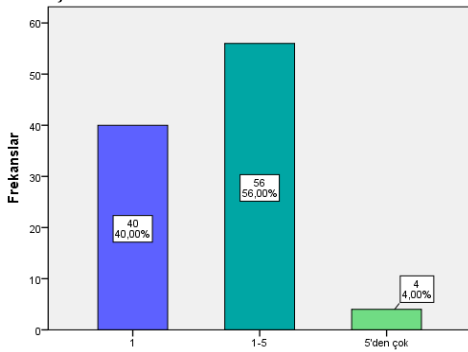
Ziyaretçi Doğum Yeri Analizi

Alana il dışından gelenlerin oranını belirlemek amaçlanmıştır. Ziyaretçilerin çoğunun yurt içi, il ve ilçelerden geldiğini ve % 9 oranında da yurt dışından ziyaretçiler gelmektedir.

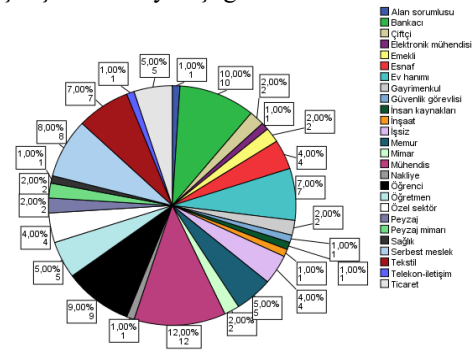
Ziyaretçilerin Alana Kaçınıcı Ziyaretleri Olduğu Analizi

Alana gelen ziyaretçilerin alanı tekrara görme isteğini belirlemek amaçlanmıştır. Ziyaretçilerin alana çoğunlukla 1 den fazla ve 5 den az geldiği anlaşılmaktadır. Fakat alana ilk kez gelenlerin sayısı da oldukça fazladır.

Ziyaretçilerin Geçim Kaynağı Analizi

Ziyaretçilerin geçim kaynakları ve buna bağlı olarak gelir düzeyini tespit etmek amaçlanmıştır. Ziyaretçilerin yaptıkları iş olarak 26 farklı cevap alınmıştır. Kamu çalışanı ve düzenli bir işte çalışanların sayısı çoğunluktadır.

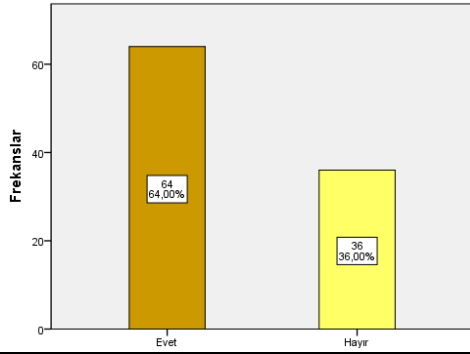

Ziyaretçilerin Geldikleri Yerin Turistik Olma Durumu Analizi

Ziyaretçilerin turizm bilincini tespit etmek amaçlanmıştır. Ziyaretçilerin çoğunun geldikleri yerlerin de turistik yerler olduğu anlaşılmaktadır.

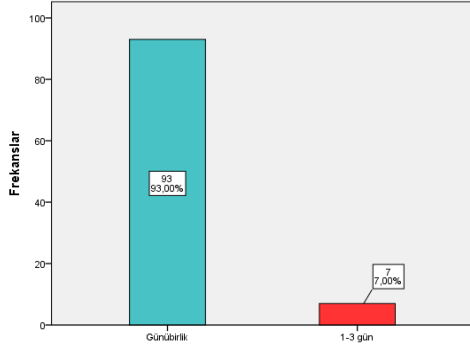
Ziyaretçilerin Aylık Ortalama Gelir Durumu Analizi

Ziyaretçilerin çoğunluğunun 3000 TL den fazla ve 2000-3000 TL arası gelirinin olduğunu söyleyebiliriz. Ziyaretçilerin % 37'lik kısmı gelirinin 0-2000 TL olduğunu söylemiştir. Bu grup üniversiteli öğrenci kesimdir. Ziyaretçilerin gelir düzeyi düşüktür.

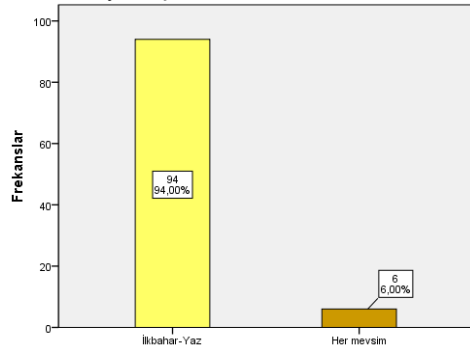
Ziyaretçilerin Alanda Konaklama Durumu Analizi

Ziyaretçilerin alanda konaklama durumlarını tespit etmek amaçlanmıştır. Ziyaretçilerin çoğunluğu alana günübirlik gelmektedir. Alan ve çevresinde konaklama yapılabilecek tesislerin az olmasının bunda payı çoktur.

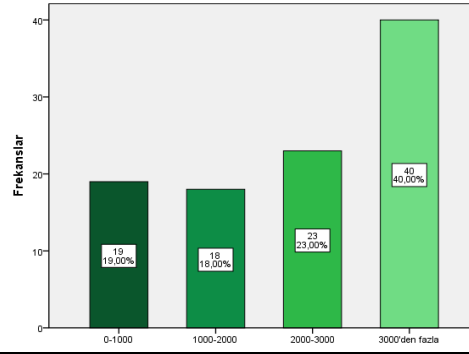
Ziyaretçilerin Alana Hangi Aylarda Geldiği Analizi

Ziyaretçiler alanı çoğunlukla ilkbahar-yaz mevsiminde ziyaret etmektedir. Soğuk hava koşullarında kanyon boyunca yürümek zor olduğundan kış aylarında ziyaret azalmaktadır. Kamp şeklinde konaklamak da kış aylarında zor olmakta ve ziyaretçi azalmaktadır.

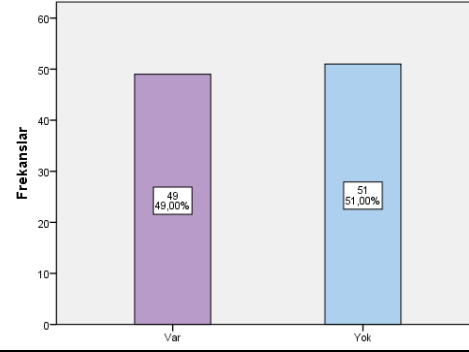
Kanyona Giriş Ücretinin Fiyat Uygunluğu Analizi

Ziyaretçiler kanyon giriş ücretinin (kişi başı 3.5 TL) normal olduğunu ifade etmişlerdir.

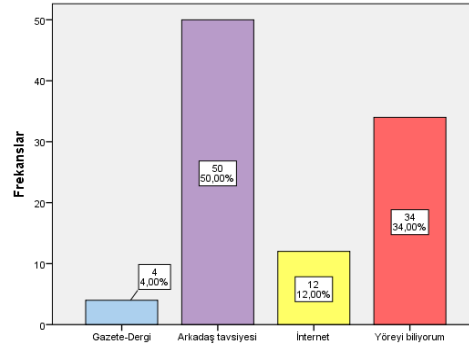
Alandaki Etkinlik ve Mekânların Yeterli Olma Durumu

Ziyaretçilerin %51'i konaklama, dinlenme gibi eylemler için yeterli mekân olmadığını, %49'u yeterli olduğunu ifade etmiştir. Kamp alanlarının yeterli olduğunu düşünenler alanda yapılan çadır kamp türünü düşünerek yeterli olduğunu ifade etmişlerdir.

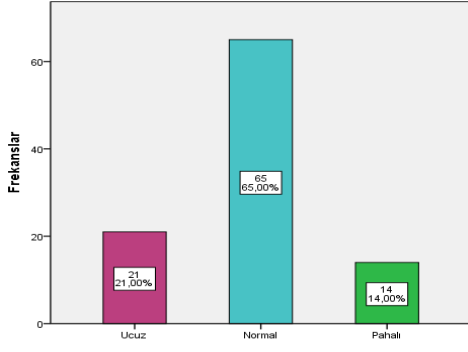
Ziyaretçilerin Kanyondan Ne Şekilde Haberdar Oldukları Analizi

Ziyaretçiler kanyondan çoğunlukla arkadaş tavsiyesi üzerine haberdar olmuşlardır. İnternet ve gazeteden haberdar olanların sayısı azınlıktadır. Kanyonun medyadan reklamı yeterli değildir.

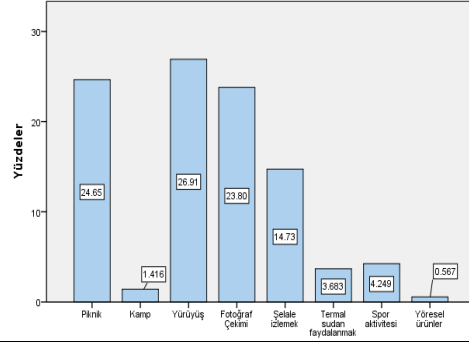

Ziyaretçilerin Kanyon ve Çevresinde Hangi Etkinlikleri Yaptığı Analizi

Ziyaretçiler kanyon ve çevresinde en çok yürüyüş, piknik, şelale izlemek ve fotoğraf çekmek gibi

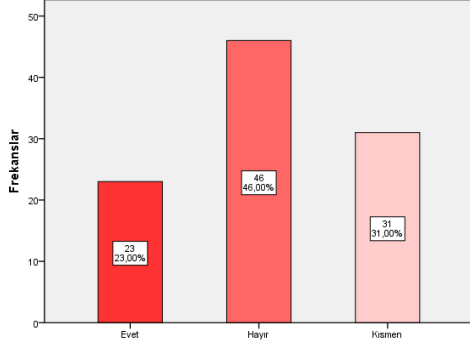

etkinlikleri yapmaktadır. Şelaleyi izleyebilmek için kanyon boyunca yürümek gerekmektedir.

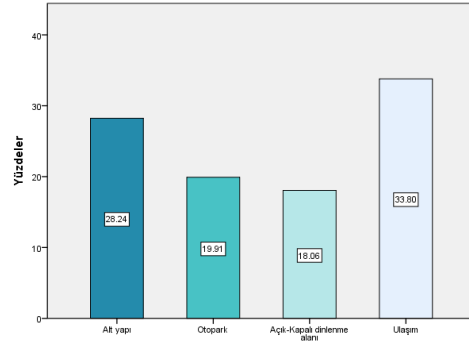
Alandaki Kent Donatılarının Yeterli Olma Durumu Analizi

Ziyaretçiler %46'sı alandaki kent donatılarının yeterli olmadığını söylemiştir. %31'i kısmen yeterli bulmuş, %23'ü ise yeterli cevabını vermiştir.

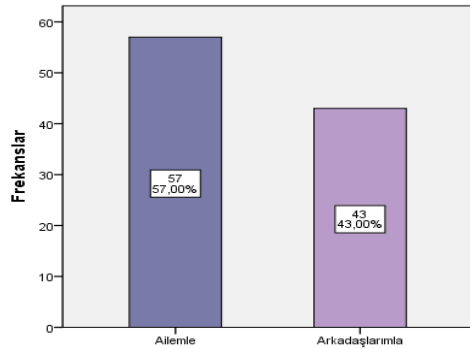
Alandaki Sorun ve Eksikliklerin Analizi

Ziyaretçiler alandaki en büyük sorunun ulaşım ve altyapı, sonrasında ise otopark ve açık-kapalı dinlenme alanı olduğunu ifade etmişlerdir. Alana ulaşım sadece özel araç ile mümkündür ve yollar dardır. Otopark sadece alan girişinde mevcuttur. Açık-kapalı dinlenme alanı olarak piknik alanı ve kafe vardır bu da gelen misafirler için yetersiz seviyededir.

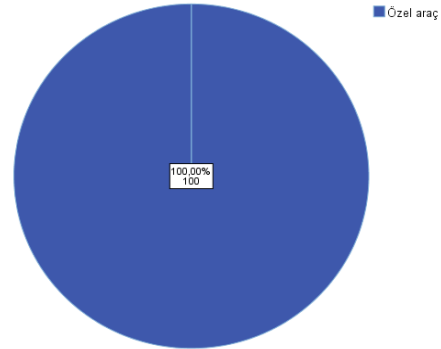
Ziyaretçilerin Alana Kim ile Geldiği Analizi

Alanın hangi gruplara hitap ettiğini tespit etmek amaçlanmıştır. Ziyaretçiler kanyona en çok aile ve arkadaşlarıyla gelmektedir. Ailesiyle gelenler %57 oranında, arkadaşları ile gelenler ise %43 oranındadır.

Ziyaretçilerin Alana Ne Şekilde Ulaşım Sağladığı Analizi

Alana ulaşım tamamen özel araç ile sağlanmaktadır. Başka bir alternatif bulunmamaktadır.

4. Sonuç ve Öneriler

Kanyonlar doğal güzellikleri ile pek çok insanın ilgisini çekmektedir. Bu sayede Dünyada ve Türkiye’de kanyon turizmi oldukça yaygındır. Bu tür doğal peyzajların korunup geliştirilerek turizme katkısı artırılabilir. Çalışma alanı olan Sadağı Kanyonunda yerinde yapılan incelemeler, anket çalışmaları ve toplanan veriler sayesinde alanın eksiklikleri saptanmıştır. Alan benzer kanyonlarla kıyaslanarak, alanda yapılabilecek yeni etkinlik ve düzenlemeler önerilmiştir. Böylece kanyonun tanıtımının ve gelişiminin sağlanması ile kanyon daha çok turist çekebilecek ve yöre halkı için gelir sağlayabilecektir.

4.1. Yerel halk anketi ve sonuçları

Yerel Halk profilini ortaya koyan sorular

- Yerel halk yaş gruplarına bağlı çıkarımlar: Yerel halk orta yaş grubundadır.
- Yerel halk cinsiyet durumuna bağlı çıkarımlar: Alanda erkek nüfusun daha fazladır.
- Yerel halk eğitim durumuna bağlı çıkarımlar: Yerel halkın %66’sı ilköğretim düzeyinde eğitime sahiptir.
- Yerel halk doğum yerine bağlı çıkarımlar: Yerel halkın %16’sı dışarıdan göç etmiştir.
- Yerel halk köyde ikamet etme durumuna bağlı çıkarımlar: Yerel halkın köyde yaşadıkları süre farklılık göstermekte ve belirgin bir süre dilimi bulunmamaktadır. Bu yaş ile de ilgili bir durumdur.
- Yerel halk geçim kaynağına bağlı çıkarımlar: Yerel halkın çoğunluğu ev hanımı, tarım ve hayvancılık işi ile uğraşan kişiler, öğrenci ve emeklilerdir. Tarım ve hayvancılığın yanı sıra turizm faaliyetlerinin ve alt yapının geliştirilmesiyle turizmden daha fazla kazanç sağlanabilecektir.
- Yerel halk gelir kaynağına göre sektörler: Yerel halkın en fazla kazanç sağladığı sektörler tarım, hayvancılık, şehir dışı işçilik ve turizm şeklindedir. Yerli halkta tarım işi ile uğraşan kişilerin sayısı çoğunluktadır. Köydeki boş araziler değerlendirilip daha çok üretim yapılarak geçim kaynağı artırılabilir. Üretilen ürünler gerek kanyon ve çevresinde gerekse köy merkezinde satışa sunulabilir. Kanyona giden yolun köy içinden geçiyor olması üretilen ürünlerin kolaylıkla pazarlanabilmesini sağlayacaktır. Ev hanımları da bu potansiyeli değerlendirip kendi ürettikleri ürünleri rahatlıkla satabilir ve kendi kazançlarını sağlayabilirler.
- Yerel halk aylık ortalama gelir durumuna yönelik çıkarımlar: Yerel halkın gelir düzeyinin düşüktür.
- Yerel halk turizme dayalı gelir durumu: Yerel halk yöresel ürünlerden ve mevsimlik turizmden gelir elde etmektedir. Mevcut durumda turizmden en çok kazanç sağlayanlar yöresel ürün satan insanlardır. Tanıtım ile kanyona daha çok turist gelirse daha çok ürün satılabilir ve böylece halkın pek çoğu turizm gelirinden yararlanabilir. Ayrıca şehir dışı işçilik oranı da azımsanmayacak seviyededir. Halk turizmden daha çok kazanç sağladığı takdirde köyden göç etmeyecek ve kırsal kalkınma da sağlanacaktır.

Kanyonun yerel halk farkındalığına yönelik sorular

- Yerel halkın turizmden katkı durumu farkındalığı: Yerel halkın %10’u evet, %24’ü kısmen katkı sunduğunu ifade etmiştir. Köye konaklama alanları olarak bungalov, butik otel ve pansiyon şeklinde konaklama tesisleri yapılabilir. Bu suretle gelen ziyaretçilerin alanda daha fazla kalarak köy halkına daha fazla ekonomik katkı yapması sağlanabilir.
- Yerel halkın turizmin köye katkı durumunda farkındalığı: Yerel halk turizmin köye katkı sağlayacağını düşünmektedir. Turizmden elde edilecek gelirin artırılması için reklam yoluyla kanyonun tanınırlığının artırılması gerekmektedir.
- Kanyonun yerel halk tarafından farkındalığı: Yerel halkın çoğu kanyonla ilgili durumlardan haberdardır.
- Yerel halkın SİT kavramı farkındalığı: Yerel halkın büyük çoğunluğu sit kavramını bilmektedir.
- Yerel halkın SİT’ ten etkilenme durumu: Yerel halkın sitte olumsuz etkilenme durumu bulunmamaktadır.
- Yerel halkın turist beklentisi: Yerel halkın çoğu turist gelmesini istemektedir. Köyde geleneksel olarak düzenlenen köy hayrı etkinliği vardır. Bu etkinlik zamanlarında köyün ve kanyonun adını duyurabilmek için yapılacak tanıtım videoları ve reklamları ile daha çok turistin köye ve kanyona gelmesini sağlayacaktır.
- Yerel halkın kanyon restorasyonundan haberdar olma durumu: Yerel halk kanyon ile ilgili gelişmelerden haberdardır.
- Yerel halkın sorunları: Yerel halkın çoğunluğu kanyonla ilgili ulaşım, açık-kapalı dinlenme alanı, otopark kafe, WC, güvenlik, tanıtım ve rehber eksikliği ifade etmişlerdir. İlk olarak alt yapı problemlerinin

çözülmesi gerekmektedir. Belediye kanyon ve çevresinde birtakım çevre düzenleme çalışmaları yapmıştır fakat kanyona giden yollar dar ve tehlikelidir. Ayrıca alana ulaşım sadece özel araçlarla sağlanmaktadır. Yaz aylarında binlerce turistin geldiği İl Turizm Müdürlüğüne bildirilen ve daha da fazla turistin gelmesinin hedeflendiği kanyona tek ulaşımın özel araç olması gelecek turistlerin sayısını olumsuz etkilemektedir. Araçların düzenli park etmemesi ve otoparkların doğal alanlar olmamasından dolayı alanın doğallığına zarar verecektir. Bununla birlikte alanı ziyaret etmek isteyenlerin özel aracı bulunmayabilir. En azından yaz aylarında ve hafta sonlarında kanyona toplu taşıma ile ulaşım sağlanmalıdır. Toplu taşıma ile ulaşım sağlanırsa otopark alanının da yoğunluğu azaltılmış olacaktır.

4.2. Ziyaretçi anketi ve sonuçları

Ziyaretçi profilini ortaya koyan sorular

- Ziyaretçi yaş gruplarına bağlı çıkarımlar: Ziyaretçilerin çoğu genç ve orta yaş grubundadır. Bu kitle hareket kabiliyeti yüksek, günübirlik kullanımı tercih eden, gerektiğinde karavan ve çadırlarda kamp yapmaya uygun bir yaş grubudur. 46-65 yaş arası gruplarını da alana daha fazla getirebilmek ve alanda konaklatmak için alan ve çevresine ulaşımı kolaylaştırıp konaklama yerleri yapmak gerekmektedir. Günübirlik ziyaretler 46-65 yaş grubunu zorlayabilmektedir. Konaklama ve şifalı suların faydalanmak 46-65 yaş grubu için daha cazip gelmektedir. Çünkü bu grup çeşitli ortopedik ve romatizmal rahatsızlıklar yaşayan ve tedavi için alternatif doğal kaynaklara yönelen yaş grubudur. Altyapı, konaklama gibi hizmetlerin iyileştirilmesiyle insanlar alana sadece bir kez değil belki daha çok gelmek isteyecektir.
- Ziyaretçi cinsiyet durumuna bağlı çıkarımlar: Ziyaretçilerin yarısından fazlası kadındır. Bu sebeple el sanatları ve yerel ürünlerin pazarlanması için potansiyel vardır.
- Ziyaretçi eğitim durumuna bağlı çıkarımlar: Ziyaretçilerin çoğunluğu üniversite mezunudur. Bu durum alandaki kanyon turizminin geliştirilmesi ve alana ekonomik katkı sağlaması bakımından avantajdır.
- Ziyaretçi doğum yerine bağlı çıkarımlar: Ziyaretçilerin %44'ü dışarıdan gelmektedir. Bu önemli bir potansiyeldir.
- Ziyaretçi geçim kaynağına bağlı çıkarımlar: Ziyaretçilerin çoğunluğu memur ve düzenli bir işte çalışanlardan oluşmaktadır.
- Ziyaretçinin geldiği yere göre çıkarımlar: Ziyaretçilerin çoğunluğu turistik bir yerden gelmektedir. Bu da turizm bilincinin yüksek olduğunu göstermektedir.
- Ziyaretçi gelir durumuna bağlı çıkarımlar: Ziyaretçilerin çoğu gelir düzeyi orta ve düşük kişilerdir. Fakat bu tür doğal alanların ziyaretleri aşırı maliyetli değildir. Her gelir türüne hitap edebilir. Mevcut durumda giriş ücretleri makul seviyededir. Alana yapılacak iyileştirmeler ve kullanım kararları ile farklı gelir ve yaş grubuna ait ziyaretçilerin de alanı görmesi sağlanabilir. Alanda yapılacak aktivitelerin bu gelir durumu düşünülerek ücretlendirilmesi gerekmektedir.

Ziyaretçilerin Sadağı Kanyonu'na ilişkin sorular

- Etkinliklerin ve mekânların yeterliliğine yönelik çıkarımlar: Ziyaretçiler kanyon ve çevresinde en çok yürüyüş, piknik, şelale izlemek ve fotoğraf çekmek gibi etkinlikleri yapmaktadır. Ziyaretçilerin %51'i konaklama, dinlenme gibi etkinlik türü ve mekânlarının yeterli olmadığını, %49'u yeterli olduğunu ifade etmiştir.
- Ziyaretçi kanyon ziyaret sayısına bağlı çıkarımlar: Ziyaretçilerin alana çoğunlukla 1 den fazla ve 5 den az geldiği anlaşılmaktadır. Bu da ziyaretçilerin alanı tekrar görmeye geldiklerini göstermektedir.
- Ziyaretçi konaklama durumuna göre çıkarımlar: Ziyaretçilerin çoğunluğu alana günübirlik gelmektedir. Alan ve çevresinde konaklama yapılabilecek yerlerin az olmasının bunda payı çoktur.
- Ziyaret zamanı: Ziyaretçiler alanı çoğunlukla ilkbahar-yaz mevsiminde ziyaret etmektedir. Alana ziyaretin kış aylarında da gerçekleşmesi için altyapı düzenlemelerinin yapılması, şifalı suların tanıtımının yapılması ve konaklama alanlarının artırılması gerekmektedir. Tüm yıla yayılan faaliyetlerle doğal alanların benimsenip korunması ve kullanılması daha etkili olmaktadır.
- Alanın varlığını bilme şekli: Ziyaretçiler kanyondan çoğunlukla arkadaş tavsiyesi üzerine haberdar olmuşlardır. İnternet ve gazeteden haberdar olanların sayısı azınlıktadır. Bu kanyon ve çevresinin reklamının yeterli olmadığını göstermektedir. İnsanlar kanyonun varlığından haberdar olsalar bu alanı gelip görmek isteyeceklerdir. Bunun için daha fazla tanıtım yapılmalıdır.

- Alanda yapılan etkinlikler: Kanyon ve çevresinde piknik, yürüyüş, fotoğraf çekimi ve şelaleyi izleme etkinlikleri çoğunlukla yapılmaktadır. Alanda kamp ve spor yapanlar oldukça az seviyededir. Bu sebeple alanda kamp alanları oluşturulabilir. Bu sayede alan kampçıların daha çok ziyaret edecekleri bir yer haline gelecek ve bu alan tur güzergâhlarına dâhil edilecektir. Sadağı Kanyonunu doğa sporları açısından geliştirilebilir. Zipline, kaya tırmanışları gibi macera sporlarına yer verilebilir. Örneklerde incelediğimiz Şeker Kanyonunda olduğu gibi bu alanda da tırmanış sporu yapılabilir. Ayrıca Ulubey Kanyonundaki gibi cam teras şeklinde bir seyir alanı yapılabilir. İnsanlar pasif rekreasyon olarak burada bir şeyler yiyip içebilir, dinlenebilir ve manzarayı izleyebilir.
- Giriş ücreti uygunluğu: Ziyaretçiler kanyon giriş ücretinin normal olduğunu ifade etmişlerdir. Bu fiyat artırılıp düzenli işçi çalıştırılabilir. Bu sayede yöre için istihdam sağlanmış olacaktır.
- Kent donatılarının yeterli olma durumu (iletişim, duyuru, yönlendirme panoları, güvenlik, aydınlatma, ışıklandırma, oturma elemanı, otopark, yeme-içme yeri, wc, çeşme, çöp kutusu vb): Ziyaretçiler alandaki kent donatılarını yeterli bulmamaktadır.

Sonuç olarak alan, düşünülen önerilerle geliştirilebilir düzeydedir. Doğal ve kültürel potansiyelin korunması yapılacak yenilikler ve alınacak önlemlere bağlıdır.

Kaynaklar

- [1] Godfrey K. B, The Evolution of Tourism Planning in Cyprus: Will Recent Changes Prove Sustainable, Cyprus Review, 1996. <https://www.cypusreview.org/index.php/cr/article/view/328>
- [2] White, K. J. Tourism and the Antarctic Economy, Annals of Tourism Research, Volume 21, Issue 2, 1994, Pages 245-268
- [3] Uslu, A., Yazgan, M. E., Erdoğan, E., Dilaver, Z., Barış, M. E. Peyzaj Çevre ve Tarım, 2, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2013.
- [4] TMMOB. Korumada Yeni Tanımlar Yeni Kavramlar Atölye Kültürel Peyzaj, 10-11-12 Ekim 2008, Eskişehir.
- [5] Gül, A. Peyzaj-İnsan İlişkisi ve Peyzaj Mimarlığı, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi. 2000, Seri A Sayı 1, 97-114.
- [6] Karaküçük, S. Rekreasyon Boş Zamanları ve Değerlendirme, Ankara: Bağırhan Yayınevi, 1999.
- [7] Mclean, D.D. Hurd, A. R., Rogers, N. B. Recreation and Leisure in Modern Society, USA: Johns and Bartlett Publishers, 2005.
- [8] İbret, Ü. Cansız, E. Kanyon Turizmi ve Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi Gereken Bir Yöre: Küre Ersizlerdere-Karacahennem Kanyonunu, Marmara Coğrafya Dergisi, 2016, Sayı 34, 107-117.
- [9] Hazar, A. Rekreasyon ve Animasyon, 2. Baskı, Ankara: Detay yayıncılık, 2003.
- [10] Metin T. Kesici M., Kodaş D. Rekreasyon Olgusuna Akademisyenlerin Yaklaşımları, Journal of Yasar Universty, 2013.
- [11] URL-7: https://tr.wikipedia.org/wiki/Antilop_Kanyonunu, 2019
- [12] URL-11: <https://yolvemacera.com/wulingyuan-avatarin-efsanevi-gercek-ulkesi/>, 2019
- [13] URL-20: https://tr.wikipedia.org/wiki/Verdon_vadisi, 2019
- [14] URL-8: <https://wall.alphacoders.com/big.php?i=353980&lang=Turkish>, 2019
- [15] URL-10: <http://www.brandlifemag.com/hayatinezin-en-siradisi-yuruyusune-hazir-misiniz/>, 2019
- [16] URL-21: <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/seyahat/avrupanin-en-buyuk-kanyonunu-verdon-vadisi/>, 2019
- [17] URL-12: https://tr.wikipedia.org/wiki/Valla_Kanyonunu, 2019
- [18] URL-13: https://tr.wikipedia.org/wiki/Köprülü_Kanyon, 2019
- [19] URL-9: <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/ihlara-vadisi-turistlerin-ilgi-odagi-40540652>, 2019
- [20] URL-5: <https://tr.pinterest.com/pin/343610646550011162/?lp=true>, 2019
- [21] URL-6: <https://www.ankaragezginleri.com/koprulu-kanyon-hayran-birakan-milli-park/>, 2019
- [22] URL-17: <https://karabukgundem.com/dunya-guzeli-seker-kanyonunu-kanyon-yok-ediliyor.html>, 2019
- [23] URL-19: <https://www.sabah.com.tr/turizm/2018/07/06/turkiyenin-doga-harikasi-kanyonlari>, 2019
- [24] URL-15: <https://kesfetsek.com/usak-ulubey-kanyonunu/>, 2018
- [25] URL-14: <https://www.yeniasir.com.tr/yasam/2017/06/07/sakli-cennet-ulubey-kanyonlari>, 2019
- [26] URL-16: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/karabuk/gezilecek-yer/seker-kanyonunu>, 2019
- [27] URL-18: <http://trkyevnednyadakmaarakanyonlar.blogspot.com/2011/05/goksu-kanyonunu.html>, 2019
- [28] Altunışık, R, Coşkun, R. Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2010). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri-SPSS uygulamalı. 6. Baskı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya, 381 s.
- [29] Erkut E. (2016). Bursa Orhaneli bölgesi, Sadağı ve civarının hidrojeolojisi. [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- [30] URL-1: <https://bursa.ktb.gov.tr/TR-94935/orhaneli.html>

- [31] Anonim (2012). Orhaneli, Büyükorhan, Harmancık ilçeleri genel bilgiler. Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA) Raporu, Bursa.
- [32] URL-3: https://www.nufusu.com/ilce/orhaneli_bursa-nufusu
- [33] URL-4:
- [34] Black, D. Canyoneering: A Guide To Techniques For Wet And Dry Canyons (How to Climb Series) (www.amazon.com/Canyoneering-Guide-Techniques-Canyons-Climb/dp/0762782730), 2013.
- [35] Goudie A.S. (Ed.), Encyclopedia of Geomorphology, Volume 1,A-I. Routledge Ltd., London, 2004.
- [36] Bozic, S., Tomic, N. Canyons and gorges as potential geotourism destinations in Serbia: Comparative analysis from two perspectives - general geotourists' and pure geotourists', Open Geosciences 7(1):531-546, 2015.
- [37] Derinöz, B., İncesu Kanyonu ve Çevresi'nin (Çorum) Jeoturizm Potansiyeli, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Cilt:14, Sayı:34, 792-813, 2021,